

'Meester, ik word helemaal gek van ze!'

Een artikel over de ervaringen met het 'mixen' van bbl- en tl/havo/vwo-scholieren binnen lessen lichamelijke opvoeding.

Ooit verzorgden scholen voor voortgezet onderwijs in Almere lessen aan klassen met alle afdelingen van onderwijs bij elkaar voor een tweejarige brugperiode. Van bbl tot en met gymnasium. Ook lessen lichamelijke opvoeding aan de brugklassers waren qua niveau gemixt van vmbo tot en met vwo, zij deden alles de eerste twee jaar gezamenlijk. Van 1978 tot rond 2000 liepen deze leerlingen op school door elkaar. Rond 2000 zijn er langzamerhand steeds meer schotten gevallen tussen de onderwijsniveaus en wel zodanig dat er binnen onze onderwijsinstututen bijna sprake is van drie verschillende scholen. *Gesprek van Maarten Massink met Adrie de Herdt*

Scholen binnen de school, die geheel eigen programma's draaien voor leerlingen die elkaar alleen maar binnen het eigen onderwijsniveau ontmoeten en leren kennen en die leerlingen in de andere afdelingen minder of niet meer ontmoeten.

'Zijn er tegenwoordig nog scholen die dit proces doorbreken, en hoe wordt daar nu tegen aan gekeken?' vroeg ik mezelf af. Zonder naar achterliggende redenen te kijken als bedrijfsvoering, druk op de roosterlijnen of een tekort aan docenten lichamelijke opvoeding en misschien wel vanuit een ideologisch streven. In dit kader ben ik tegen het stageverslag van Adrie de Herdt, een student pedagogiek van de Hogeschool van Amsterdam (hierna: HvA) aangelopen. Adrie zit in het eerste jaar van de deeltijdopleiding pedagogiek en is een bijzondere student. Als eigenaar van de Studiegroep Praktische Zelfverdediging traint hij burgers, beroepskrachten, bedrijven en overheden wereldwijd naar een betere weerbaarheid, zelfverdediging en beroepsmatig fysiek optreden. Nu volgt hij de opleiding pedagogiek om zijn vaardigheden op het opvoedkundig vlak richting kinderen en jeugdigen te verdiepen. Hij heeft op Thomas Studiedagen workshops gegeven over weerbaarheid van leerlingen, maar ook van docenten LO. Dit leidde

toen tot openhartige gesprekken met collega's over hun ervaringen en hoe je op te stellen in bedreigende conflictsituaties.

Voor het vak onderzoeksmethodieken moest Adrie een observatieonderzoek verrichten. Hij koos ervoor om het sociaal gedrag van bbl/pk/pro-scholieren (voor de leesbaarheid zal ik ze hierna bbl'ers noemen) te observeren tijdens gymlessen die deze leerlingen gemixt met tl/havo/vwo-scholieren (ook voor de leesbaarheid hierna: thv) aangeboden krijgen. Deze bbl-tl/hv gemixte gymlessen worden verzorgd aan een school voor voortgezet onderwijs. Het mixen van bbl- en mhv-leerlingen binnen het Nederlands onderwijs gebeurt nagenoeg helemaal nergens meer. In het verslag van zijn stage benoemt Adrie dat deze onderwijsniveaus vaak van elkaar gescheiden zijn in aparte vleugels van een schoolgebouw, aparte gebouwen op het schoolterrein en zelfs aparte locaties in verschillende stadswijken. Juist daarom vond Adrie het zo interessant een observatie te mogen verrichten in het kader van zijn studie, in een situatie waar deze leerlingen wel gemixt zijn. Hij zag hierin een unieke kans om het verschil in vertoond sociaal ongewenst gedrag tussen bbl- en thv-scholieren op een en hetzelfde moment te kunnen observeren.

Hoe luidde de onderzoeksvraag?

Adrie: "Ik vroeg mijzelf af of het samenbrengen van bbl- en thv-scholieren in een en dezelfde gymles tot objectief observeerbare verschillen in vorm en frequentie van sociaal (on)gewenst gedrag zou leiden van deze scholieren".

Vijfmaal zijn deze leerlingen gedurende twee uur geobserveerd door de student pedagogiek. Hij gebruikte daarvoor de door hem voor deze stage ontwikkelde observatieformulieren. De observaties spreken voor zich: in tegenstelling tot de thv-groep gaat de bbl-groep zich werkelijk veelvuldig te buiten aan sociaal ongewenst gedrag dat aanleiding is tot opeenvolgende incidenten. Er is letterlijk sprake van een aaneenschakeling van sociaal ongewenste momenten tijdens deze gemixte gymlessen. Bovendien vertelde Adrie dat hij voorafgaand aan zijn observatie een gewenningsperiode ingelast heeft van vier gymlessen van twee uur waarin hij als bankzitter langs de kant zat om de leerlingen aan hem te doen wennen. Momenten waarop hij eveneens veel incidenten meegeemaakt heeft die echter niet in zijn stageverslag meegenomen zijn.

afturfde tijdens zijn observaties: te laat komen, niet helpen op- en/of afbouwen, regels breken, sportlijnen overlopen, spel afbreken, luidruchtig doen, fysiek erg hard spelen, verbaal bedreigen, seksueel getint gedrag en beledigen en uitlachen.

Incidenten die, getuige de observatieformulieren, geïnitieerd worden vanuit de bbl-leerlingengroep. De thv-leerlingen bezondigen zich alleen aan te laat komen in de les en het daaruit voortvloeiend onmogelijk meer kunnen deelnemen aan het helpen opbouwen van gymartikelen.

Adrie: "Er is sprake van een zodanige gedragsproblematiek binnen deze bbl-groep dat dit op basis van de DSM IV en/of ICD 10 een indicatie vormt voor verdergaand individueel onderzoek waarvoor binnen mijn observatieonderzoek als student pedagogiek geen ruimte was". (Toelichting: DSM IV en ICD 10 zijn twee door artsen, psychiaters en therapeuten opgemaakte en wereldwijd erkende lijsten waarin alle thans bekende psychische stoornissen en hun definities, officieel geassocieerd opgesomd staan. Deze lijsten helpen psychische problemen al in een vroeg stadium herkennen

HANS DUKHOFF

Leren omgaan met agressie

Adrie: "Om mijn observatieonderzoek zo zuiver mogelijk te houden was een gewenningsperiode noodzakelijk om het gedrag van de door mij geobserveerde leerlingen niet te laten beïnvloeden door mijn plotse aanwezigheid. Nadat ze wisten dat ik 'pedagogiek' studeer (wat is dat meester?) vonden ze het best dat die 'meester die leert voor hoe je met elkaar omgaat' langs de kant zat zonder mee te doen".

Waar moeten wij aan denken bij 'sociaal ongewenst gedrag' en 'incidenten'?

Voor zijn onderzoek heeft deze student sociaal ongewenst gedrag gecategoriseerd/ingedeeld naar de volgende vormen die hij

en behandelen. Zij kunnen hypothesen helpen opstellen en die helpen afvinken op zoek naar de ware oorzaak van een psychisch probleem. Daarna volgt verder onderzoek op weg naar gerichte behandeling.)

Hoe kunnen wij volgens jou het beste omgaan met deze incidenten?

"Binnen de ontwikkelingspsychologie van kinderen worden verbanden aangevoerd tussen een mindere sociaal-emotionele ontwikkeling en het vertonen van sociaal ongewenst gedrag en tussen een mindere cognitieve vaardigheid en het uitvoeren van sportief-fysieke handelingen. Tegelijkertijd zeggen onderzoekers dat

het belangrijk is deze verbanden te scheiden in externaliserende en internaliserende problemen binnen de hulpverlening aan kinderen die cognitief maar ook fysiek minder vaardig zijn.” (Toelichting: op basis van de DSM IV en/of ICD 10 classificatie kunnen allerlei dimensies binnen de persoonlijkheid van de zich misdragende scholier, diens klachten en (on)mogelijkheden, in kaart gebracht worden. Een eerste dimensie vormt bijvoorbeeld geconstateerde extraversie en externaliserende agressieve handelingen tegenover extreme verlegenheid, passiviteit en internaliserende defensieve achterdocht. Twee informatiegebieden die een clinicus helpen bij het opstellen van hypothesen naar een verder onderzoek en wellicht een behandeling toe.)

“Ja, ik kan me wel vinden in de scheiding die wetenschappers aanbrengen. Uiteindelijk moet je binnen de hulpverlening naar het individuele geval toe, en door al vroegtijdig via hypothesen en theorieën het een van het ander te scheiden en uit te sluiten, kom je wat gemakkelijker bij het punt waarop een kind echt geholpen kan worden.”

Dat is nog geen antwoord op de vraag?

“Onderliggend natuurlijk wel. Eigenlijk zeg ik dat gymleraren die werken met ‘probleemkinderen’ ook bekend moeten zijn met de cycli waarbinnen hulpverlening aan deze kinderen in gang gezet wordt. De incidenten waarnaar jij mij vraagt worden op zo een manier ‘signalen’ die deze leraren gebruiken kunnen binnen multidisciplinaire onderwijsteams zodra hun leerlingen aan de orde komen.” Uit het onderzoeksverslag blijkt dat er vaak sprake is van een meervoudige complexe problematiek die zich uit in onhandige

speldeelname en sociaal ongewenst gedrag. Adrie voert tevens aan dat motorische competentie een graadmeter kan zijn voor de positie die een kind inneemt binnen zijn leeftijdsgroep. Tegelijkertijd relateert Adrie de wetenschap dat het verwerven van fundamenteel motorische vaardigheden een grillig verloop kent en van veel factoren afhankelijk is.

“Mijn opmerking over het koppelen van motorisch mindere vaardigheid aan een minder cognitief vermogen moet in een compleet plaatje bekeken worden. Pas dan zal opvallen hoe een mindere fysieke vaardigheid samen met het helemaal niet begrijpen van complexe spelsituaties, mimiek van medespelers en speltactieken voortgekomen is uit bijvoorbeeld een ontwikkelingsprobleem bij het kind.”

Dat vraagt nogal wat van een docent lichamelijke opvoeding?

Adrie antwoordt met nadruk. “Niet alleen van gymleraren, maar van alle leraren die werken op scholen waar probleemkinderen rondlopen. Dit vraagt wat van het totale lerarenkorps in Nederland!”

Dat is een boude stelling!

“Op basis van mijn observaties heb ik evaluerende gesprekken gevoerd met en overlegvormen bijgewoond van de betrokken docenten LO. Door mijn observatieonderzoek en het noteren van de frequentie van sociaal (on)gewenst gedrag kom ik tot het inzicht van de noodzaak tot scherp en gericht pedagogisch handelen door leerkrachten, overige begeleiders en hulpverleners binnen een opvoedkundige context voor onze scholieren. Hulp van een pedagoog-in-opleiding was in deze situatie bijvoorbeeld voor de docenten LO uitermate welkom.”

Leren omgaan met bbl-schoolgenoten

Hoe zie jij een toekomst voor het naar onderwijsniveau gemengd onderwijs in lichamelijke opvoeding?

“Ons onderwijs wordt natuurlijk in de eerste plaats bepaald vanuit Den Haag. Allerlei wetten en beleidsnota's zijn erop gericht onze kinderen samen naar school te sturen vanuit een normatief aspect. Het zou de rechten van het gehandicapte kind en de keuzevrijheid van hun ouders beperken als wij 'andere' kinderen alleen maar het speciaal onderwijs te bieden zouden hebben. Bezuinigingen als reden laat ik in het kader van mijn observatieonderzoek liever even buiten beeld. Mijn observaties tonen een observeerbaar verschil aan in vorm en frequentie van sociaal ongewenst gedrag tussen bbl- en thv-scholieren die samengebracht zijn in een en dezelfde gymles. Bovendien heb ik een gymles geobserveerd waarin de scholieren voor lessen spinning en fitness wel tegelijk in een sportcentrum aanwezig waren maar nu opgedeeld in een bbl- en thv-groep. Spinnen en fitness doe je in je eentje. Je stapt niet zomaar van je fiets en kunt al na vijf minuten niet meer grappen, grollen, pesten en treiteren. Bovendien is bij het fitnessen steeds een instructeur en een docent LO op maximaal vier meter afstand aanwezig om houding en handelen te corrigeren. Gevolg: sociaal ongewenst gedrag bleef nagenoeg geheel uit! Onrust blijft uit. Duidelijke conclusies kunnen wij hieruit trekken.”

Wat benoem jij nog meer in jouw leerverslag?

“Het is duidelijk dat de docent LO, die ook mijn stagebegeleider was, in een gemixte les heel wat inzet toont voor de aan zijn zorgen toevertrouwde leerlingen. Al een halfuur van tevoren waren wij samen in de gymzaal bezig met veldopstellingen, spelvolgorde en spelersindelingen. De opstelling is belangrijk om te voorkomen dat bijvoorbeeld verschillende gemiste ballen andere balspelen doorkruisen waardoor uit het niets de vlam in de pan kan slaan. Spelvolgorde is belangrijk voor het creëren van rusthavens waar vermoeide leerlingen een spel zonder fysieke contactmomenten konden beoefenen om botsingen, voortkomend uit vermoeidheid, te voorkomen. Terwijl een juiste spelersindeling een vlot spelverloop stimuleert om spelonvrede helpen te voorkomen. Aan de hand van deze voorbereiding weet mijn stagebegeleider al van tevoren welke spelen hij actief moet begeleiden om van heel dichtbij sturing te kunnen geven aan zijn leerlingen. Niet alleen qua spelinzicht maar vooral bij oplaaiende emoties. Dicht erop en direct ingrijpend. Deze docent LO is op deze manier een belangrijke factor in het leren van zijn leerlingen en een bijzonder betrouwbare informant voor multi-disciplinaire docententeams bij zijn onderwijsinstituut.”

Heb jij nog 'mooie' momenten gezien?

“Als aankomend pedagoog heb ik genoten van de opvoedkundig verantwoorde manier van werken die mijn stagebegeleider toont, warm en toch strak. Aan het einde van elke les een nagesprek over het onderlinge (wan)gedrag. Maar ook een vwo-leerling die zo handig omgaat met bbl'ers dat hij regelmatig met hen ingedeeld kan worden en hij zijn cognitieve intelligentie op het sociaal vlak kan inzetten. Hij was 'streetwise' en sprak 'straattaal' waardoor bbl'ers hem geen onzin konden verkopen. Geweldig om te zien: een toekomstige mensenwetenschapper.”

Toch hebben wij de uitspraak van een thv-leerling gekozen als titel voor dit artikel

“Ja, wat mij betreft heel bewust. Deze uitspraak heb ik in mijn stageverslag verwerkt tegenover de uitspraak van een groep bbl'ers.

Aan het einde van een voor mijn onderzoek geobserveerde gemixte gymles besprak de docent LO het onderlinge gedrag. Een groep bbl'ers omarmde elkaar daarop stevig en riepen glimlachend dat zij 'toch al goed met elkaar omgaan'. Tijdens een nabespreking van een andere les reageerde een thv'er met de uitspraak die nu bovenaan dit artikel staat. Scherper had de onderlinge tegenstelling tussen versturende en verstoorde leerlingen die samen aan een sport- en spelactiviteit deelgenomen hebben niet uitgesproken kunnen worden. En dit scherpe randje is van belang voor iedereen die als beroepsbeoefenaar binnen het pedagogische werkveld aanwezig is.”

Ga jij behalve inleveren bij je vakdocent nog meer doen met jou observaties?

“Dat weet ik nog niet precies. Ruim dertig stage-uren ben ik met dit observatieonderzoek bezig geweest. Ik heb veel gezien. Er speelt in mijn hoofd een gedachte over mijn afstudeerscriptie in de richting van het leerlingen leren omgaan met wangedrag van medeleerlingen. Nog erg vaag en tegelijk in mijn achterhoofd al heel concreet, met de bedoeling ze weerbaarder te maken, mentaal en fysiek, in het omgaan met het sociaal ongewenste gedrag van medeleerlingen, in de les, op school en daarbuiten.”

Kun je een tipje van de sluier oplichten? Waar denk je aan? Er zijn al cursussen als kanjertraining, zelfverdediging voor jongens en meisjes die in gaan op de weerbaarheid van leerlingen in verschillende situaties. Wat wil jij daar aan toevoegen?

“Mijn toevoeging is dat mijn ideeën zich richten op het gevoel van onveiligheid waar onze scholieren soms onder te lijden hebben en minder op de noodzaak om tot zelfverdediging te komen. Soms is dit echter wel aan elkaar te koppelen. Door scholieren anders te leren denken over sociaal ongewenst gedrag, agressie, bedreiging en geweld zullen zij anders (lees: adequater) handelen wanneer zij verbaal dan wel fysiek aangevallen worden door hun leeftijdgenoten. Zoals het gedrag dat ik mocht observeren van die ene vwo-leerling die er wel in slaagde om te gaan met de zich misdragende bbl'ers zonder daar deel van uit te maken. Zonder mee te doen aan misdragingen slaagde hij erin met hen samen te werken. Dit lukt alleen als scholieren leren het (wan)gedrag van hun leeftijdgenoten in de juiste context te plaatsen. De achterliggende onmacht te zien. Met mijn mentor van de HvA ben ik al in gesprek over mogelijkheden voor mijn afstudeerscriptie waarin ik sociale leertheorieën en huidige maatschappelijke ontwikkelingen veel meer deel wil laten uitmaken van de verbetering van de weerbaarheid van onze scholieren. Bijna een soort van maatschappijleer op basis van sociologie in combinatie met lessen lichamelijke opvoeding. Vanuit mijn overtuiging dat scholen de taak hebben onze kinderen groot te brengen tot verantwoorde en vaardige leden van onze samenleving. Die zichzelf niet ontkennen maar de ander evenmin. Zeg maar, zoals de door mij geobserveerde vwo-leerling zijn diploma zal halen op weg naar zijn toekomst in onze samenleving zonder voorbij te gaan aan bbl-schoolgenoten, het omgaan met en voorkomen van wangedrag, en zijn bijdrage aan hun toekomst.”

Adrie de Herdt geeft cursussen in weerbaarheid en studeert daarnaast pedagogiek

Correspondentie Adrie de Herdt: advisors@spzsecurity.com